

Det kongelige kunnskapsdepartement

Høringssvar fra UiT - Stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning

Vi viser til brev datert 10. april 2019 og takker Kunnskapsdepartementet for invitasjonen til å gi innspill og synspunkter til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning. UiT deler ambisjonen om at studenter skal forberedes bedre på arbeidslivet, og at arbeidslivet skal få tilgang på relevant kompetanse som kan bidra til utvikling og omstilling. UiTs høringssvar ble behandlet av universitetsstyret 11. september 2019.

1. Hovedutfordringer som bør omtales i stortingsmeldingen

1 a) Er UiT enig i de nevnte sentrale utfordringene som nevnes knyttet til arbeidsrelevans i høyere utdanning? Hva vil eventuelt UiT fremheve for å supplere eller korrigere utfordringsbilde?

UiT Norges arktiske universitet (UiT) kjenner oss igjen i utfordringsbildet som skisseres i høringsinvitasjonen. Høyere utdanning har stor betydning for arbeidslivet, og universitetene må forholde seg aktivt til de behov og utfordringer arbeidslivet står overfor. UiTs samfunnsoppdrag er bredere og mer omfattende enn slik vi oppfatter at arbeidsrelevans er beskrevet i høringsinvitasjonen. Universitets- og høyskolesektorens (UH-sektoren) samfunnsoppdrag er mer omfattende enn å være leverandør av relevant arbeidskraft til arbeids- og næringsliv, og dette bør meldingen adressere.

Videre er det avgjørende at universitetene selv avgjør hvilke virkemidler som skal benyttes i samarbeidet med arbeidslivet, og hvilke typer utdanningssamarbeid som skal utvikles og brukes i de enkelte utdanningene.

Utdanningene som gis skal være relevante for de kompetansebehovene som arbeidslivet har både på kort og lengre sikt. Det er imidlertid krevende å forutsi hvilke behov ulike sektorer og bransjer vil ha langt frem i tid. Dette gjør at begrepet arbeidsrelevans slik det forstås i dag vil kunne endre seg og dette bør meldingen adressere.

Som en regional utvikler mener UiT at det er viktig at universitetene bidrar til at tilgangen på kompetanse styrkes i regionene. For å kunne gi et godt tilbud i områder med lang avstand til nærmeste studiested er vi avhengig av et godt samarbeid med studiesentre og tilsvarende samarbeidspartnere som kan tilrettelegge for utdanning. Det er behov for en forutsigbar struktur med tilrettelegging for høyere utdanning i distriktene og satsing på livslang læring og etter- og videreutdanning. Det er i dag få insentiver for å øke livslang læring. I høringen til NOU 2019:12 Lærekraftig utvikling – Livslang læring for omstilling og konkurranse nevnes flere kompliserende faktorer om regler og finansiering. UiT vil komme nærmere tilbake med våre vurderinger i høringsinnspill til Kunnskapsdepartementet 23. september 2019.

Overgangen fra høyere utdanning til arbeidslivet kan være vanskelig for noen grupper. Fra våre kandidatundersøkelser ser vi at en del kandidater med bachelorutdanning i disiplinfag kan bruke noe mer tid på å få seg relevant arbeid enn øvrige kandidater. Vi ser dermed at våre funn harmoniserer med de utfordringene som departementet adresserer i høringsbrevet. UiT mener derfor at disiplinutdanningene har gode forutsetninger for å møte flere av de omstillingene som morgendagens arbeidsliv vil preges av. Utdanningene gir muligheter til å vektlegge utvikling av generiske ferdigheter (21st Century skills), tverrfaglighet og anvendelse av kunnskap innenfor nye områder. En del arbeidsgivere har ikke tilstrekkelig kunnskap om studenters og nyutdannedes kompetanse og dette bidrar til å komplisere overgangen.

Når det gjelder utdanningene med obligatorisk og valgfri praksis vil vi framheve noen sentrale utfordringer som kan være kvalitetssvekkende for studiene:

- for lav tilgang til relevante praksisplasser
- lange geografiske avstander fra studiested til praksisplass
- ressurskrevende å kvalitetssikre praksisplasser og god veiledningskompetanse
- ulik finansiering av praksisplasser i eksempelvis stat og kommune

Det er ikke nødvendigvis slik at praksisopphold i bedrift utelukkende er den beste måte å sikre arbeidsrelevans i alle utdanninger. Vi mener at det er nødvendig med en større diskusjon og avklaringer rundt praksisbegrepet. Læringsmål for praksis kan eksempelvis oppnås ved bruk av simulering og bruk av nye studentaktive læringsformer slik at arbeidsrelevans i utdanningene ivaretas. UiT ser et potensiale i å utvikle flere former for studentaktive undervisningsmetoder, og har derfor nedfelt i vår strategi at nye pedagogiske virkemidler og studentaktive læringsformer skal utvikles og tas i bruk.

UiT er enig i at det er en utfordring i sektoren at studenter ikke fullfører studiene. Mange faktorer påvirker studenters gjennomføringsgrad. Årsaker til lav gjennomstrømming må undersøkes og følges opp på alle nivå. Merittering av undervisning og heving av utdanningsfaglig kompetanse er viktige satsingsområder ved UiT som forventes å ha positiv betydning for arbeidet med å øke gjennomstrømmingen.

Studentene våre ønsker mer kunnskap om hvordan de kan bruke kompetansen sin i arbeidslivet. Det bør klargjøres hvilket ansvar og rolle universitetene har for å gi studentene karriereveiledning slik at de er i stand til selv å håndtere sin egen karriere og de omstillinger vi står ovenfor. Ved UiT har Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA) bidratt positivt til å sette samarbeid med arbeidslivet på dagsorden. Tilbakemeldinger og erfaringer fra RSA-arbeidet viser at det er verdifullt med formelle møteplasser mellom UiT og arbeidslivet med strategiske diskusjoner på tvers av bransjer og fagmiljøer. For å lykkes med samarbeid på studieprogramnivå er det imidlertid andre tiltak som vil ivareta dette samarbeidet. UiT sitt RSA-arbeid har bidratt til UiTs utvalgsarbeid om utdanningssamarbeid med arbeidslivet. Utvalget og deres rapport presenteres nærmere videre i rapporten, og er vedlagt vårt høringsinnspill.

1b) Hvordan mener dere de store omstillingene vi står overfor (digitalisering, grønt skifte, migrasjon, etc.) påvirker samfunnets kompetansebehov, og hvordan bør arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene samarbeide for å møte disse?

UiT mener at det er behov for at studier tilpasses for å møte utfordringer som samfunnet står overfor knyttet til klima og miljø, digitalisering og migrasjon. Det ventes særlige utfordringer innen bransjer som helse og sosial, informasjon og kommunikasjon, undervisning og bygge- og anleggsvirksomhet. Den største mangelen på relevant arbeidskraft vil trolig finnes i de tre nordligste fylkene i Norge. Det nordnorske arbeidslivet skiller seg fra de andre landsdelene og utgjør et komplekst landskap, bestående av mange små, noen mellomstore og et fåtall store virksomheter¹.

UiT bruker FNs bærekraftsmål som grunnlag for prioriteringer. For å møte de kompetansebehov som omstillingene fører med seg er det en nødvendighet at UiT og arbeids- og næringslivet er i en systematisk og langsiktig dialog. På denne måten sikrer vi kontinuerlig kunnskapsutveksling som er nødvendig for å kunne utdanne kandidater som dekker kompetansebehovet på kort og lang sikt, og samtidig kunne bidra med kunnskap og menneskelige ressurser for å kunne skape økonomisk, kulturell og sosial vekst og utvikling i nord. En konstruktiv og god dialog med arbeidslivet vil kunne gjøre at kunnskapsutviklingen i academia vil kunne bidra til å endre det fremtidige arbeidslivet, ved at fagkunnskaper kombineres på nye måter, samt en økt grad av tverrfaglig samarbeid på tvers av etablerte fagområder. En kombinasjon av fagkunnskap og generiske ferdigheter vil forberede våre studenter på de omstillinger de vil møte i arbeidslivet. Mangfoldskompetanse er viktig i så henseende, kunnskap om mangfold, ferdigheter til å leve med og i mangfold, og normkritisk refleksjon. Dette handler også i stor grad om relevans for det samiske samfunns- og arbeidslivet.

¹ En utfyllende beskrivelse av det nordnorske arbeidsliv finnes på side 24-27 i «Sammen for kunnskap om en nordvendt framtid»

2. Samarbeid om høyere utdanning

2 a) Hvordan samarbeider UiT strategisk med arbeidslivet om utvikling av studieporteføljen?

I UiT sin strategi for 2014-2022 fremheves betydningen av et tett og nært samarbeid med arbeids- og næringslivet. I strategien vektlegger vi vårt sektoransvar som bidragsyter til en kunnskapsbasert utvikling i samfunnet, og sier blant annet at

- *UiT skal utvikle sin studieportefølje og utdanningskvalitet i dialog med studenter, samfunns- og arbeidsliv*
- *UiT skal bidra til at studenter kommer i kontakt med nærings- og arbeidsliv i løpet av studietiden*

For å utvikle samarbeidet med arbeidslivet om utdanning er det sentralt at fagmiljøene, studentene og arbeidslivets aktører møtes og at relasjoner etableres. Et sentralt strategisk initiativ ved UiT er utvikling av møteplasser som eksempelvis Peter F. Hjort-seminaret der rektor Anne Husebekk inviterer nordnorsk arbeids- og næringsliv til UiT for å sammen med våre fagmiljøer og studenter etablere og videreutvikle samarbeid. På seminaret bidrar årlig 150-200 deltakerne aktivt med sine kunnskap og innspill.²

Videre har UiT jobbet med å få på plass flere strategiske institusjonsavtaler med aktører i det nord-norske samfunns- og arbeidslivet, eksempelvis regionråd, klynger og enkelte større private og offentlige virksomheter. Avtalene åpner både for samarbeid om forskning, utdanning og tema som berører sentrale drivkrefter for regional utvikling.

Som oppfølging av anbefalinger fra RSA-arbeidet vedtok universitetsstyret å nedsette et utvalg med representanter fra arbeids- og næringslivet, studenter og fagmiljø ved UiT (Utdanningssamarbeidsutvalget). Utvalget ble bedt om å gi råd om hvordan UiT kan møte fremtidige kompetanseutfordringer gjennom utdanningssamarbeid og leverte rapporten «*Sammen om kunnskap for en nordvendt fremtid*» i juni i år. Størsteparten av utviklingen av UiTs studietilbud skjer som følge av direkte kontakt mellom fagmiljøene og deres avtakerfelt. Innen våre helsefaglige utdanninger, ser vi blant annet at oppretting av nye studietilbud ofte skjer på bakgrunn av behov som er innmeldt av primær- og kommunehelsetjenesten.

Eksempel fra UiT

Behovet for oppretting av studietilbud meldes som regel inn av primær- og kommunehelsetjenester mens revisjoner ofte initieres i møter mellom faglærere og praksisfeltet. Revisjon av studieprogram foregår på universitetet og samarbeidspartnere for praksis inviteres jevnlig til innspill og tilbakemeldinger. Viktige samarbeidsarenaer er f. eks. felles utdanningsutvalg (FUU) mellom UiT og Universitetskehuset Nord-Norge (UNN) og faste dialogmøter med kommunene.

² <https://uit.no/pfhjort>

2 b) Hvilke former for utdanningssamarbeid fungerer godt mellom UiT og arbeidslivet og hvilke fungerer mindre godt?

Det er et stort mangfold av former for utdanningssamarbeid, ulike tradisjoner og variasjoner i hvordan arbeidet utføres og gjennomføres ved UiT. Velfungerende utdanningssamarbeid kjennetegnes av:

- god forankring i fagmiljøene
- avklarte administrative støttefunksjoner for koordinering, bistand og utvikling
- tydelige forventnings- og rolleavklaringer mellom UiT og arbeids- og næringslivet
- langsiktige og likeverdige partnerskap med et helhetlig blikk på utdanning, forskning og arbeids- og næringsliv fungerer ofte godt
- formelle strukturer må tilpasses den enkelte utdanning og behov.

Utdanninger med obligatorisk praksis er generelt godt fornøyd med det faglige utbytte av praksis, selv om dette også varierer noe etter hvor spesifikke kravene er til praksisplassen og praksisutøvelsen og tilgang til gode praksisplasser. Erfaringer og utfordringer knyttet til obligatorisk praksis omtales nærmere senere i innspillet.

UiT har generelt gode erfaringer med valgfrie praksisemner. Fagmiljøene har lyktes med å bygge opp et godt samarbeid med praksisbedrifter/- og virksomheter innen sine avtakerfelt, slik at studentene har verdifull praksis i bedrifter og offentlige virksomheter innenfor aktuelle bransjer.

I de utdanningene som har oppgavesamarbeid med arbeidslivet, fungerer dette i hovedsak godt³. Fagmiljøene har ulike rutiner for å håndtere og organisere dette samarbeidet. Noen fagmiljø får innspill til tema til oppgaver via tett kontakt med nettverk av bedrifter. I andre fagmiljøer er det opp til studentene selv å velge tema og knytte kontakt med aktuelle bedrifter/virksomheter. Det er behov for en bedre systematikk i oppgavesamarbeidet med arbeidslivet og hvordan dette organiseres og kommuniseres med arbeidslivet med sykluser og frister.

UiT har generelt gode erfaringer med bruk av næringslivsmentorer fra arbeidslivet. Næringslivsmentorene supplerer den forskningsbaserte undervisningen med arbeidslivskunnskap både som gjesteforelesere og veiledere for studenter. Næringslivsmentorer har også bidratt i evaluering og revidering av studieprogram i enkelte utdanninger.

³ Se figur 9 side 33 i «Samarbeid om kunnskap for en nordvendt framtid» som illustrerer hvilken andel av kandidater som oppgir å ha deltatt i obligatorisk praksis og oppgavesamarbeid i løpet av studietiden

I flere studier legges undervisningen utenfor UiT, eksempelvis til sykehus, domstolene, politi, barnehus, private- og offentlig næringsliv, kulturinstitusjoner. Dette fungerer godt, men er arbeids- og ressurskrevende både for UiT og for samarbeidspartnerne. Universitetsskole-samarbeidet er et godt eksempel på et vellykket samarbeid mellom lærerutdanningene ved UiT og Tromsø kommune som skoleeier og omtales nærmere i spørsmål 6.

2 c) Kvalitetsmeldingen har forventninger om at studieprogrammer skal utvikles i samarbeid med arbeidslivet. Hvordan arbeider institusjonen for å realisere disse forventningene?

Som omtalt tidligere har UiT gjennomført et omfattende arbeid for å realisere kvalitetsmeldingens forventninger om at studieprogrammer skal utvikles i samarbeid med arbeidslivet. Utdanningssamarbeidsutvalget ledet av viserektor Kriss Rokkan Iversen fikk våren 2018 i oppdrag fra universitetsstyret å gi UiT råd og anbefalinger om hvordan UiT kan møte sentrale kompetanseutfordringer i landsdelen gjennom utdanningssamarbeid med arbeidslivet. Herunder:

- Hvordan kan utdanningenes relevans sikres?
- Hva slags former for samarbeid egner seg innen ulike utdanningsområder?
- Hvilken rolle og hvilket ansvar bør arbeidslivets aktører ha i utdanningssamarbeidet?
- Hvilken rolle og hvilket ansvar bør UiT som institusjon ha i utdanningssamarbeidet?

I den allerede nevnte rapporten anbefales det at for å styrke samarbeidet om faglig innhold, må fagmiljøene bli bedre kjent med sine avtakerfelt, knytte kontakter og etablere rutiner for samarbeid. Ved utvikling og revidering av studieprogram, anbefales det at arbeidslivet inviteres inn i prosessene, og at tilbakemeldinger fra arbeidsliv og kandidatundersøkelser benyttes i evalueringer av studieprogram. Videre anbefales det at tverrfaglige emner og prosjekt som utvikler generelle ferdigheter og framtidskompetanse etableres, og at simulering og spillbaserte undervisningsopplegg brukes til å utvikle slike ferdigheter. Dialogen med arbeidslivet må også gjelde etter- og videreutdanningsbehov (EVU), og for å øke EVU-tilbudet bør det settes av stimuleringsmidler.

Parallelt med utvalgets arbeid har flere fagmiljøer ved UiT igangsatt utviklingsprosjekter og oppnevnt næringslivspanel som skal bistå i arbeidet med å implementere generiske ferdigheter og framtidskompetanse i studiet. Ulike læringsformer som vektlegger studentaktiv læring med eksempelvis simulering og spill, testes ut. Samarbeid om det faglige innholdet i utdanningene forekommer i økende grad ved UiT. Et godt eksempel på et slikt samarbeid presenteres i spørsmål fem i dette høringsinnspillet.

Fagmiljø som har erfaring med samarbeid med arbeidslivet om revidering og utvikling av eksisterende eller nye studier, har generelt positive erfaringer ved at disse prosessene bidrar til å øke arbeidslivsrelevansen ved de aktuelle studiene og i den relaterte forskningen. En forutsetning for

konstruktivt samarbeid om innhold i utdanningene er at UiT inviterer til en dialog med arbeidslivet i relevante fora, som eksempelvis deltakelse i strategiske partnerskap, valg og råd eller gjennom mer uformelle høringer og innspillmøter. Generelt er samarbeid om faglig innhold enklest å få til for profesjonsstudier og andre studier med tydelig avtakerfelt og der det er identifisert naturlige samarbeidspartnere, eksempelvis kommuner og næringsklynger.

På flere av våre helsefaglige utdanninger er arbeidslivet representert i styrings- og arbeidsgrupper og studieplaner sendes ut på høring til avtakerfeltet før disse godkjennes på instituttnivå. Innspill til studieprogrammene kommer også i faste samarbeidsorganer.

2 d) Hvordan arbeider UiT med å få arbeidslivet til å tilby muligheter for praksis? Hva trengs for å få flere studenter ut i praksis?

Generelt opplever UiT at arbeidslivet er positivt innstilt til samarbeid om praksis. For å få flere studenter ut i praksis må flere gode samarbeidsrelasjoner og kontaktflater med arbeids- og næringslivet etableres. På mange utdanningsområder jobbes det systematisk med utvikling av praksisordningene.

For våre utdanninger med obligatorisk praksis er det en utfordring at det ikke er en plikt for det enkelte arbeidsplass å ta imot praksisstudenter. Vi vil kunne dra nytte av klare føringer fra bevilgende myndigheter som vil sette praksisfeltet i stand til å kunne oppfylle sin del av de gode intensjonene. Et eksempel som illustrerer problemstillingen er at i de nye felles retningslinjene RETHOS for barnevern skal/bør studentene være i praksis hvor det fattes vedtak i barneverntjenesten (BV-tjeneste). Men når BV-tjenesten ikke er pålagt å ta imot studenter betyr dette at det er svært utfordrende å få nok praksisplasser innen dette området. Det brukes dermed svært mange ressurser på å kartlegge mulige praksisplasser, avtale plass for hver enkelt student samt å sikre veilederkompetansen på praksisplassen.

Det er behov for flere relevante praksisplasser i landsdelen og vi ser begrensinger på tilgjengelige relevante praksisplasser i nærheten av studiestedene som også har kapasitet og kompetanse i praksisfeltet til å motta studenter. UiT er et flercampusuniversitet med fire campus og seks studiesteder som favner store deler av Nord-Norge, inkludert Svalbard. På grunn av store geografiske avstander må mange studenter påregne stor reiseaktivitet og samtidig finansiere bolig på to steder for å ha praksis. Dette er utfordringer som særlig berører lærestedene som har store geografiske avstander.

Det er generelt for få store arbeidsplasser nært studiestedene ved UiT som har et apparat, kapasitet og økonomi til å ta imot studenter i praksis. Større organisasjoner opplever organisatoriske utfordringer med å motta studenter i praksis, samtidig som flere distriktskommuner gjerne mangler kapasitet og veiledningskompetanse til å ta imot studenter. Vi ser ofte at praksis kan fungere som et godt verktøy for rekruttering, og utfordringene praksisstedene står ovenfor er derfor viktig å adressere. I tillegg ser UiT at det bør være en større andel studenter som har sitt praksisopphold i små- og mellomstore bedrifter i det

private næringsliv, dette vil i stor grad gjelde valgfrie praksisemner. Henvendelser til alumner og kontakter i aktuelle bransjer med forskningssamarbeid kan gi potensielle praksisplasser. Institusjonsavtaler mellom UiT og regionråd og arbeidslivsaktører er også et sentralt utgangspunkt for utvikling av nye praksisplasser. UH-sektoren kan også ta imot studenter i praksis, og dette er noe sektoren bør se nærmere på.

Det er viktig å sikre og styrke veiledningskompetansen i virksomheter som tar imot praksisstudenter. Eksempelvis har alle helsefaglige utdanninger krav til veiledet praksis, og andelen varierer mellom 30 og 50 % av utdanningen. Det er utfordrende å sikre tilstrekkelig veiledningskapasitet og –kompetanse i praksisfeltet. Organisering og gjennomføring av veiledet praksis påvirkes også av at det ikke er tilstrekkelig antall praksisplasser tilgjengelig.

Mange av UiT sine utdanninger har etablert velfungerende strukturer og formelle ordninger for hvordan praksis gjennomføres og videreutvikles. Imidlertid er det et potensial for en bedre systematisering og koordinering. Dette både for å sikre en tydeligere institusjonalisering av slike ordninger og unngå personavhengige kontakter med praksisfeltet. Flere ulike fagmiljøer henvender seg parallelt og ukoordinert til de samme aktørene i arbeidslivet i landsdelen. Dette behovet styrkes ytterligere når flere studier innfører valgfrie praksisemner og andre former for utdanningssamarbeid. Etablering og drift av praksisordninger er ressurskrevende både når det gjelder økonomiske, administrative og faglige ressurser.

2 e) Hvilke erfaringer har UiT med å utvikle samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv gjennom internasjonale programmer og samarbeidsarenaer (f.eks. EU-programmer eller strategiske partnerskap med institusjoner i andre land)?

UiT har utstrakt erfaring med praksisfelt i utlandet gjennom de mange helsevitenskaplige profesjonsutdanninger med integrerte praksisopphold, eksempelvis er medisinstudenter på utveksling ved utenlandske sykehus. Vi har erfart at studentene har størst forutsetninger for utbytterike praksisopphold der faglig forankring og god dialog med partnerinstitusjonen i utlandet sikres. Læringsutbyttebeskrivelsene sikres i studieavtalene (Learning Agreements) som underskrives før avreise av sende- og mottakerinstitusjon, samt student. Studentene må ha faglig oppfølging i praksisperioden.

UiT har også noe erfaring med tilrettelegging av praksis i utlandet, bl.a. innenfor fiskeri- og ingeniørfagene. Vi har mindre erfaring med de tradisjonelle universitetsdisiplinene, men ser at interessen for praksis i etterkant av fullført grad er økende, og vi har som et prøveprosjekt tilrettelagt for dette innenfor rettsvitenskap. Det er avgjørende at det finnes gode stipendordninger da praksisbedriftene ikke utbetaler lønn, men tilrettelegger med infrastruktur og veiledning.

Vi har potensial i å benytte utvekslingsmuligheter i utenlandske bedrifter. Det er positivt at det finnes utviklingsmidler for å prøve ut eksempelvis Internship-abroad. Det er imidlertid utfordringer i å få slike

praksisordninger til å harmonere med gjennomføringen av andre emner og internasjonale semester. Det er derfor viktig at ordningene er fleksible slik at nye praksisordninger kan prøves ut.

2 f) Hvordan kan universitetene og høyskolene bidra til at arbeidslivet får bedre kunnskap om kandidatenes kompetanse, inkluder for ph.d.-kandidatene? Hvordan fungerer læringsutbyttebeskrivelsene i kommunikasjon med arbeidslivet?

UiT mener at arbeids- og næringslivet kan få bedre kjennskap til studenters kompetanse gjennom utdanningssamarbeid i ulike former, og ved at arbeidslivet deltar på alumni-arrangementer, karriere- og fagdager ved UiT. Samtidig er det sentralt at UiT er tilstede på arenaer der arbeids- og næringslivet møtes. Læringsutbyttebeskrivelsene er sentrale som en del av revisjon og utvikling av nye programmer. Disse beskrivelsene brukes nok i liten grad aktivt i kommunikasjon mellom UiT og arbeids- og næringsliv. Læringsutbytte må ses i sammenheng med ulike læringsformer som kan legge til rette for at studenter kan reflektere over og kommunisere sin kompetanse til arbeidslivet. Læringsutbyttebeskrivelsene bør ha et språk som gir mening både for fagmiljø, studenter og arbeids- og næringsliv.

UiT har på ph.d.- nivå etablert et eget akademi⁴ som bidrar til at studenter fra alle fagdisipliner har gode generiske ferdigheter innen blant annet kommunikasjon, ledelse, ekstern finansiering av prosjekter og innovasjon.

3 Samarbeid om studentenes læring

3 a) Universiteter og høyskoler samarbeider med arbeidslivet om studentenes læring på mange måter (for eksempel ved bruk av praksis, reelle oppgaver fra arbeidslivet, gjesteforelesere, delte stillinger etc.) Hva er omfang av og erfaringene med slikt arbeid? Hvordan kan slikt samarbeid bygges ut? Hvordan arbeider UiT med å rekruttere undervisere med erfaring fra arbeidslivet?

UiT har god erfaring med og det brukes flere former for utdanningssamarbeid med arbeidslivet om studenters læring. Vi oppfordrer arbeidslivet til å inngå samarbeid med våre studenter under utdanning.

- Omfanget av praksis i utdanningene ved UiT er omfattende. Om lag halvparten (49%) av studenter på bachelor- eller masterprogram har obligatorisk praksis. I tillegg har en rekke utdanninger valgfrie praksisemner.
- To tredeler (66 %) av kandidater svarer i vår kandidatundersøkelse at det stemmer i stor eller svært stor grad at den studierelaterte kontakten med arbeidslivet har vært nyttig i nåværende arbeidsdag

⁴ High North Academy <https://site.uit.no/hna/>

- Nærmere halvparten (43 %) av UiT-kandidater forteller at den studierelaterte kontakten i stor eller svært stor grad bidro til at de fikk sin første jobb⁵.

Oppgavesamarbeid har ved UiT størst omfang i de fagmiljøene hvor det ikke er obligatorisk praksis, for eksempel i ingeniør- og økonomiutdanningene.

- Knappe 20 % av studentene har oppgavesamarbeid med arbeidslivet.
- Utbredelsen er avhengig av de ulike fagmiljøenes nettverk og kontakter i arbeidslivet eller av studentens egne nettverk.
- Oppgavesamarbeid preges av personavhengige relasjoner, lite systematikk i samarbeidet og virksomheter har behov for kontaktpunkter for denne type samarbeid.

Andre type former for utdanningssamarbeid, som hospitering, internship og tverrfaglige emner har størst potensiale til å bidra til at flere studenter ved UiT deltar i samarbeid med arbeids- og næringslivet:

- Om lag 40 % av studentene deltar ikke i organisert utdanningssamarbeid.
- Det er en utfordring for UiT å finne former for utdanningssamarbeid som styrker kontakten mellom relevante utdanninger og det private næringsliv.

Kandidatundersøkelsen viser at det er vesentlig lavere andel av kandidatene som jobber i privat næringsliv som har deltatt i utdanningssamarbeid under studiene, enn de som jobber i offentlig sektor.

Systemene for samarbeid om gjennomføringen av utdanning varierer. UiT ser at det er behov for å systematisere dette arbeidet i form av felles tilgang på avtaleverk, koordinering, opplæring av veiledere og evaluering.

Dagens akademiske stillingsstruktur gjør det til dels vanskelig å sikre arbeidsrelevans i utdanningene. Kompetansekravet for å få vitenskapelig stilling ved universitetene er høy og det samme kravet stilles til II-stillinger. Krav om forskerkompetanse og innskjerping av utdanningsfaglig kompetanse gjør det vanskelig å benytte representanter fra arbeids- og næringslivet i undervisningen. I tillegg møter vi lønnskrav som ikke er forenelig med statens regulativ. En bevisst rekrutterings- og personalpolitikk bør stimulere til at arbeidslivskompetanse kan ivaretas.

Et eksempel som illustrerer denne utfordringen er UiT sitt tette samarbeid med universitetssykehuset Nord-Norge (UNN) med mange kombinerte-/bistillinger. Stillingsandelen ved UiT overstiger som regel ikke 20 %. Stillingsdelen kommer i tillegg til en travel hverdag i klinikken, og da prioriterer ikke arbeidstaker arbeidsoppgaver i bistillingen. Rekrutteringen til bistillinger vanskeliggjøres da universitetet ikke tilbyr de

⁵ Les mer om studenters erfaringer fra utdanningssamarbeid mellom UiT og arbeidslivet på side 40-42 i «*Sammen om kunnskap om en nordvendt framtid*»

samme lønnsvilkår som sykehuset. I tillegg har undervisning fortsatt en lavere status enn forskning/klinisk utviklingsarbeid. Dette kan forbedres hvis undervisning gis lik uttelling som forskning i søknader om opprykk.

En del fagmiljø møter disse utfordringene ved å benytte ordninger i regi av virkemiddelapparatet der næringslivsmentorer engasjeres i bistillinger i utviklingsprosjekter, for å bidra med undervisning, veiledning og nettverksbygging.

3 b) Hvordan kan universitet og høyskoler og arbeidslivet samarbeide for å øke arbeidsmarkedstilknytningen i studieprogrammene i disiplinfag, som for eksempel i humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap?

Arbeidsmarkedstilknytningen på disiplinutdanningene er noe svakere enn i profesjonsutdanningene og dette kan forklares med uklare avtakerfelt. Et grep for å øke arbeidsmarkedstilknytningen i disiplinfagene kan være å i større grad identifisere og invitere avtakerfeltet til systematisk samarbeid for å gi relevante innspill til utdanningens innhold og gjennomføring. Det kan vurderes om alle disiplinutdanninger bør ha minst en form for utdanningssamarbeid i løpet av studiene⁶. En annen tilnærming kan være å legge til rette for karrierelæring og bevisstgjøring av generiske ferdigheter i studiet, herunder styrke studentenes erfaring med å formidle sin kompetanse.

Flere av UiT sine humanistiske og samfunnsvitenskapelige utdanninger har revidert sine programmer, innført ulike former for utdanningssamarbeid og utviklet et godt samarbeid med arbeidslivet og øke arbeidslivsrelevansen i studiet. Eksempelvis er det etablert arbeidslivspanel og hospiteringsordninger der flere av UiT sine språkutdanninger i russisk, spansk og finsk/kvensk samarbeider. Arkeologistudie har gjort flere store grep ved å inkludere praksisemner der studentene får praktisk erfaring innen arkeologisk feltarbeid, laboratoriearbeid og museumsvirksomhet. Arbeidet har resultert i partnerskap med praksisvirksomheter og studenter får en bredere forståelse for fagområdet arkeologi og hvordan kompetansen kan brukes innenfor flere områder i arbeidslivet. Fagmiljø jobber også med å få etablere praksis i flere masterprogram.

3 c) Hva er de viktigste grepene for å sikre at studentene får god informasjon og veiledning om hvordan de kan bruke kompetansen sin i arbeidslivet?

Utdanningssamarbeid er et viktig grep for å sikre at studentene får kunnskap om hvordan de kan bruke kompetansen sin i arbeidslivet. Karriereinformasjon, karrierelæring og karriereveiledning for studenter bør koordineres og organiseres på en slik måte at det er tilgjengelig for studenter på alle campus og

⁶ UiTs utdanningssamarbeidsutvalg anbefaler tiltak for utdanningssamarbeid i «Sammen om kunnskap for en nordvendt framtid»

studiesteder. Dette bør derfor ses i sammenheng med Kompetanse Norge sitt arbeid med utvikling av et nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning og nasjonalt digital karriereveiledningstjenester, som skal leveres høsten 2020. Utdanning.no sine løsninger kan også brukes som et verktøy for studenter. UiT støtter det nasjonale samarbeidsprosjektet Arbeidslivsportalen, initiert av OsloMet, som skal bli et kontaktpunkt mellom studenter, arbeidsliv og fagmiljø.

Følgende tiltak kan bidra til å styrke studenters karrierekunnskap:

- Karrierekunnskap for studenter i alle fagmiljø og ved alle campus
- Mentorordninger med arbeidslivsmentorer i fagmiljøene og UiT ansatte ut i arbeidslivet.
- Jobbtrening
- Alumninettverk og alumniaktiviteter
- Møteplasser som tilrettelegger for strategisk samhandling mellom studenter og samfunnet forøvrig

3 d) Innovasjons- og nyskappingskompetanse skal inngå i alle studieprogram, jf. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Mange institusjoner har også egne studietilbud og studentaktiviteter som bidrar til innovasjon og entreprenørskap. Hvordan arbeider UiT for at studentene skal øke sin kompetanse på dette området?

UiT har nedfelt i sin strategi at kunnskap om innovasjon og entreprenørskap skal integreres i alle utdanninger. Hva kunnskap om innovasjon og entreprenørskap betyr i de ulike utdanningene vil imidlertid variere, og det er viktig å legge til rette for både generiske tilbud og fagspesifikke tilnærminger.

En fokusgruppe har presentert råd og forslag til tiltak om hvordan UiT på alle nivåer kan fremme kompetanse om innovasjon og entreprenørskap i utdanningene. Arbeidet med å implementere innovasjon og entreprenørskap i utdanningene er en pågående prosess på alle nivå, også for ph.d-utdanningene.

Utdanningssamarbeid med arbeidslivet kan bidra til at studenters kunnskap om innovasjon og entreprenørskap styrkes gjennom trening av generiske ferdigheter, tverrfaglige prosjekter og arbeid med reelle case fra arbeidslivet. UiT har blant annet bachelor- og masterprogram i *Ledelse, innovasjon og marked* og en rekke enkeltemner på ulike studieprogrammer på alle nivå. Et eksempel på dette er masteremnet, BED-2054 *Innovasjon i praksis* som er et tverrfaglig, valgfritt emne der studentene arbeider sammen på prosjekter med reelle problemstillinger fra bedrifter. Studentene opplæring i ulike innovasjonsmetoder som *Design Thinking* og *Lean Startup*.

Idegeneratoren er et UiT-prosjekt med studententreprenørskap i fokus med tilgang til en designlab (DT-lab) og et entreprenørskapsfond som gir økonomisk støtte til studenter med bedriftsideer. UiT har potensiale for et aktivt oppstartmiljø blant studenter, og flere studentbedrifter ved UiT har fått støtte fra Forskningsrådets program FORNY STUD-ENT. Studentbedrifter som søker FORNY STUD-ENT får

veiledning fra UiTs teknologioverføringskontor Norinnova, og flere av oppstartsbedriftene som har fått slik støtte holder til i Norinnovas bedriftsinkubator *Startup IX*.

Samarbeid med utenlandske institusjoner om felles utdanningsprogram- og grader kan gi UiT sine studenter og forskere nye muligheter for samarbeid og tilgang til et arbeids- og næringsliv som vi ikke har i Nord-Norge.

4. Myndighetsnivå

4 a) Hva er barrierene for samarbeid i dagens system? Er det for eksempel forhold i lov og forskrifter som hemmer samarbeid om utdanning mellom universiteter og høyskoler og arbeidslivet?

Regelverket bør utformes slik at universitetene- og høyskolenes autonomi ivaretas. Videre bør regelverket gi rom for utprøving av nye modeller for utdanningssamarbeid og videreutvikling av etablerte ordninger. Det er viktig at lovmessige hindringer for utdanningssamarbeid utredes og fjernes der de finnes. Dagens finansierings- og meritteringssystem bør i større grad bidra, og støtte utdanningssamarbeid som styrker arbeidsrelevansen i utdanningene. De ulike departementene, politikkområdene og føringer som er relevante for UH-sektoren bør i større grad koordineres og samordnes.

4 b) Hvilke tiltak kan tilrettelegge for bedre samarbeid om høyere utdanning? Hva kan myndighetene eventuelt bidra med?

Vi ønsker at myndighetene i større grad bidrar til å finne løsninger og styrke studiefinansieringen til å dekke studenters utgifter i praksisperiodene. I tillegg bør myndighetene bidra med å:

- Vektlegge hvor viktig arbeids- og næringslivet er for UH-sektoren i arbeidet med å styrke arbeidsrelevans, eksempelvis universitetssykehusenes stilling som undervisningsinstitusjoner
- Utvikle insentiver og ordninger som støtter fagmiljø i å samarbeide med arbeids- og næringslivet

5 Eksempler fra UiT på godt samarbeid med arbeidslivet

1-3 eksempler på godt samarbeid med arbeidslivet om høyere utdanning. Eksempelene skal også synliggjøre hvor omfattende samarbeidet er, for eksempel hvor mange fagmiljø og/eller studenter som er involvert

UiT har flere som er gode på samarbeid med arbeidslivet om høyere utdanning og trekker her fram tre eksempler⁷.

⁷ Eksempelene på utdanningssamarbeid ved UiT kan leses om på side 31, 42 og 44 i «Sammen om kunnskap for en nordvendt framtid»

Helseteknologi som spesialisering i sivilingeniørutdanninger ved UiT

Høsten 2018 startet det første kullet på sivilingeniørutdanningen i informatikk og anvendt fysikk og matematikk som kunne spesialisere seg innenfor helseteknologi. Etableringen av de nye utdanningene er utformet i nær dialog med representanter fra både helse- og teknologisektoren. Samarbeidet startet med en workshop om helseteknologi på Peter F. Hjort- seminaret i 2016 der UiT inviterte til innspill på utformingen av de nye utdanningstilbudene. Det ble blant annet konkludert med at en slik spesialisering krever tverrfaglig samarbeid på tvers av profesjoner, og involvering fra både helsevesen og næringslivsaktører. Det ble understreket et behov for case-basert læring og mer praksisnær erfaring i studiene. En næringslivsmentor fra næringslivet deltok aktivt i den videre utviklingen av studie for spesialiseringen i helseteknologi innenfor informatikk, og i utviklingen av nettverk av relevante samarbeidsaktører. Ved å samarbeide med aktører i helsesektoren og næringslivsaktører er det utarbeidet et grunnlag for case for oppgaver, muligheter for praksisopphold, sommerjobber samt gjesteforelesere. Noe av dette ble nylig formalisert i en samarbeidsavtale mellom UiT og Helse Nord IKT, som skal bidra til innovasjon og kunnskapsutveksling. Samarbeidet skal bidra til at helseteknologiutdanningen er relevant og møter kravene til framtidens helseteknologer.

Tverrprofesjonell samarbeidslæring ved helseprofesjonsutdanninger ved UiT

Tverrprofesjonell samarbeidslæring (TPS) tar utgangspunkt i at ingen utdanninger kan dekke alle kompetanseområder. Tverrprofesjonell samarbeidslæring er interaktivt samarbeid på tvers av profesjoner, og dette kan tilrettelegges for ved at praksis samordnes tvers av profesjonsutdanninger. Metoden legger til rette for at studentenes kunnskap og ferdigheter utfyller hverandre, med bakgrunn i ulike profesjonstilhørighet, eksempelvis ergoterapi-, tannpleier- og medisinstudenter. Studentene oppfordres til å frigjøre seg fra de vanlige rolleforventningene til sin profesjon samt å “tenke utenfor boksen”. Innen eksempelvis helsefaglige utdanninger vil studentene ha en felles pasient i fokus, og gjør nye oppdagelser sammen ved at de lytter og stiller spørsmål med ulike vinklinger og fra ulike faglige ståsteder. Med utgangspunkt i en felles forståelse av pasientens helhetlige situasjon tilpasses og samordnes tiltak.

UiTs samarbeid med Nordlysfestivalen innen kunstfeltet

UiT har et fast samarbeid med den årlige Nordlysfestivalen i Tromsø. Festivalen er en musikkfest med stigende publikumsinteresse regionalt og internasjonalt. I 2019 leverte Nordlysfestivalen over 60 konserter på 19 ulike scener med knappe 12000 besøkende. Flere enn 500 artister opptrådte, blant disse var vel halvparten lokale barn og unge, eller studenter og ansatte fra UiT. UiT er en av festivalens partnere regulert gjennom en samarbeidsavtale. Konsertformatene varierer fra opera- og danseproduksjoner med symfoniorkester til kammerkonsserter og lunsjkonsserter. Våre studenter og ansatte deltar som utøvere i alle typer konserter på mange scener. Studentene deltar også i såkalte “mesterklasser” med noen av festivalens solister.

6 Kvalitet og relevans i obligatorisk praksis for helse- og sosialfag- og lærerutdanning

UiT opplever at det kan være utfordrende og ressurskrevende å jobbe fram gode møteplasser for systematisk og god dialog med avtakerfeltet (kommune, fylkeskommune, helseforetak) innen disse utdanningene. Dette kan tyde på at det er for lav gjensidig forståelse for hverandres organisasjoner og driftsformer også med tanke på fleksibilitet og tilgjengelige midler for å få til gode samarbeid.

Helse- og sosialfag

6 a b) Sett i lys av kunnskapsgrunnlaget, hva er de største utfordringene for et gjensidig samarbeid mellom institusjonene og tjenestene? Hvilke tiltak kan være egnet for å løse utfordringene? Hva kjennetegner et velfungerende samarbeid mellom utdanningene og praksisfeltet, og hvordan bidrar et slikt samarbeid til utvikling av utdanningene?

Den største utfordringen i samarbeidet med praksisfeltet er å få tilstrekkelig antall praksisplasser og at disse har god nok kvalitet. UiT foreslår at regelverket tydeliggjør “medansvaret” til å utdanne helsepersonell. Helseforetakene har et “sørge - for - ansvar” mens kommunene har et “bidra - til - ansvar”. Selv om Kunnskapsdepartementet tydeliggjør at kommunene har en like sterk forpliktelse som foretakene, oppfatter ikke kommunene dette slik. Kommunene er en stor og viktig arena for praksisstudiene, uten at det nødvendigvis følger med finansiering. Foretakene har en finansiering gjennom sine basistildelinger (tidligere utdanningstilskudd). Denne ulikheten merker UiT når vi skal inngå samarbeidsavtaler med feltet, kommunene etterspør i større grad dekning av utgifter i forbindelse med studenter, utdanning til veiledere, dekning av utgifter til vask av arbeidstøy med mer.

Arbeidslivet er avhengig av å motta nyutdannede helsearbeidere som behersker både profesjonen og den teoretiske kunnskapen. Når praksis i utdanningene følger nasjonale retningslinjer er samarbeidet dermed forpliktende. For å sikre et tilstrekkelig antall praksisplasser har UiT inngått samarbeidsavtaler med primær- og kommunehelsetjenesten. Til tross for avtalene kan det være utfordrende å skaffe praksisplasser da alle profesjonsutdanninger har lange og flere praksisperioder og studenter ved flere profesjonsutdanninger er ute i praksis samtidig. Også en økning i antall studieplasser skaper utfordringer. Oppsummert:

- Det er behov for en bedre nasjonal koordinering og styrking av kapasitet som sikrer lik forpliktelse for statlige og kommunale praksismottakere til å ta imot studenter
- Det er et behov for stegvis innfasing av styrket veilederkompetanse
- Tjenestene opplever utfordrende rammebetingelser som universitetene ikke rår over

6 c) Hvordan kan samarbeidsavtalene mellom institusjonene og tjenestene bidra til økt kvalitet og relevans i praksis i helse- og sosialfagutdanningene?

Samarbeidsavtaler som er lederforankret gir klart økt kvalitet og relevans i praksisstudiene. Avtaler tydeliggjør forventninger og premisser for praksisstudiene. Det avtales også hvor mange praksisplasser og i hvilke tjenester studentene skal ha praksis i. Avtalene regulerer regelmessige dialogmøter der utfordringer, disponering av samarbeidsmidler og samarbeids- og utviklingsprosjekter diskuteres. Hvis det er uklarheter mellom utdanningene og tjenestene klargjør samarbeidsavtalene hvem som har myndighet til å løse dette.

6 d) Hvordan bidrar samarbeidsorganer til å skape gode rammer for blant annet praksisstudier, kombinerte stillinger, veilederkompetanse, FoU og tjenesteinnovasjon?

Overordnede samarbeidsorganer gir mulighet for felles strategisk arbeid med kvalitet, eksempelvis disponering av samarbeidsmidler til kombinerte stillinger, FoU-prosjekter osv. I tillegg diskuteres avtalefestede praksisplasser, både med hensyn til antall, kvalitet og relevans. Andre samarbeidsarenaer, som praksisråd osv. der de som underviser og veileder møtes, brukes til å diskutere nye måter å gjennomføre praksis på. Dette kan være nye veiledningsformer, studentdrevne poster, tverrprofesjonell praksis m.m. Undervisere og veiledere besitter kunnskap om hva som gir god læring samt hvilke utfordringer helsetjenestene har slik at de kan utvikle praksisstudiene og initiere forsknings- og utviklingsprosjekter (tjenesteinnovasjon).

6 e) De nye retningslinjene for helse- og sosialfagutdanninger åpner for nye måter å gjennomføre praksisstudier på. Hvordan ser UiT for seg at nye praksismodeller kan bidra til økt læring og samarbeid mellom tjenestene og UH-sektoren?

Nye praksismodeller kan bidra til at praksisfeltet kan ta flere studenter samt at det frigis ressurser som kan brukes til tiltak som gir økt kvalitet. Alternative modeller kan også gi bedre læringsmiljø for studentene, eksempelvis gruppeveiledning i stedet for individuell veiledning. I de nye felles retningslinjene RETHOS for helse- og sosialfagene skal utdanningsinstitusjonene inngå samarbeidsavtaler med praksistilbyder. Avtalene skal regulere samarbeid og kan også regulere Utviklings- og innovasjonsarbeid slik som U NAV ved UiT. Det er en utfordring at praksisveileder normalt skal ha samme profesjonsbakgrunn som studenten, relevant faglig kunnskap og formell veilederkompetanse. For at dette skal kunne oppfylles må myndighetene stille krav til praksisfeltet slik at disse kravene kan oppfylles. UiT benytter flere relevante praksisplasser der praksisveilederne har sammensatt fagbakgrunn. Her ser vi at ordlyden i forskriften er snever, ut fra hva vi mener er gode praksisplasser.

Lærerutdanning

6 f) Hva er de viktigste utfordringene for et gjensidig samarbeid mellom aktørene i lærerutdanningsfeltet og barnehageeiere, og hvordan kan de etablerte samarbeidsforaene bidra til å møte disse?

Hovedutfordringen innenfor lærerutdanning omhandler i hovedsak den store økningen i kullene kombinert med at det ikke er nok tilgjengelige praksisplasser. Dette er en utfordring på landsbasis. Det er svært viktig at meldingen adresserer denne utfordringen.

6 g) Hva kjennetegner et velfungerende samarbeid mellom utdanningene og praksisfeltet og hvordan bidrar samarbeidet til utvikling av utdanningene?

UiTs lærerutdanninger har hatt et løft gjennom universitetsskoleprosjektet⁸. Universitetsskoler ble initiert som et likeverdig partnerskap mellom skoler og universitet, sammen med skoleeier, etter inspirasjon fra universitetsklinikker i medisin og universitetssykehjem. Erfaringene fra arbeidet med disse har bidratt til nasjonal politikkutforming, såkalte lærerutdanningsskoler, som tilsvarer våre universitetsskoler i strategien Lærerutdanning 2025 og framholdes som modell for samarbeid mellom alle landets lærerutdanninger og praksisfeltet. Suksesskriteriene for vårt mangeårige samarbeid er flere, likeverdige partnerskap med gjensidig tillitt og langvarige relasjoner trekkes ofte fram som de mest sentrale. Universitetsskoleprosjektet svarer på praksisutfordringer gjennom en annerledes organisering av praksisutdanningen.

Vennlig hilsen

Anne Husebekk
rektor

Jørgen Fosslund
universitetsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og krever ikke signatur

⁸ Les mer om universitetsskoleprosjektet http://uit.no/prosjekter/prosjekt?p_document_id=288271